

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA ZAMONAVIY METODIKA VA INNOVATSION TEKNOLOGIYALAR

Abdusattorova Aziza Abdujabbor qizi

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti, Tarix va Filologiya fakulteti,
Xorijiy til va Adabiyoti (Ingliz tili), 3-bosqich talabasi

Xonboboyeva Shoir Rafikovna

Ilmiy rahbar, v.b.dotsent

Annotatsiya

Ushbu maqolada xorijiy tillarni o'qitishda zamonaviy metodika va innovatsion texnologiyalarning ahamiyati tahlil qilinadi. Kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, innovatsion metodlarning o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Abstract

This article analyzes the importance of modern methodology and innovative technologies in teaching foreign languages. The role of communicative approaches, interactive methods, and information technologies in improving educational effectiveness is highlighted. The significance of innovative methods in developing students' communicative competence is also discussed.

Аннотация

В данной статье анализируется значение современных методик и инновационных технологий в обучении иностранным языкам. Освещается роль коммуникативного подхода, интерактивных методов и информационных технологий в повышении эффективности обучения. Также рассматривается значение инновационных методов в развитии коммуникативной компетенции учащихся.

Kalit so'zlar: xorijiy tillarni o'qitish, zamonaviy metodika, innovatsion texnologiyalar, kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli ta'lim, multimedia vositalari, blended learning, ta'lim samaradorligi

KIRISH

Hozirgi globallashuv jarayonida xorijiy tillarni o'qitish ta'lim tizimining muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xorijiy tillarni egallash shaxsning kasbiy rivojlanishi, xalqaro muloqot va ilmiy integratsiya jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli ta'lim jarayonida zamonaviy metodika va innovatsion texnologiyalardan foydalanish tobora dolzarb bo'lib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'qitishni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-sonli qarori xorijiy tillarni o'qitish tizimini takomillashtirish, zamonaviy

pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda ta'lim sifatini oshirishda muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda¹⁵⁷.

Mazkur maqolada xorijiy tillarni o'qitishda zamonaviy metodika va innovatsion texnologiyalarning ahamiyati hamda ularning ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'рни tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

Xorijiy tillarni o'qitish metodikasi: Xorijiy tillarni o'qitish metodikasi pedagogika va lingvistika sohaları bilan uzviy bog'liq bo'lgan muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Hozirgi globallashuv sharoitida xorijiy tillarni mukammal o'rgatish va o'rganish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu sababli xorijiy tillarni o'qitishda samarali metod va yondashuvlarni qo'llash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Til o'qitish metodikasi o'quvchilarning lingvistik bilimlarini shakllantirish bilan bir qatorda ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishni ham nazarda tutadi.

Xorijiy tillarni o'qitish tarixida turli metodik yondashuvlar shakllangan. Ulardan biri Grammar Translation Method hisoblanadi. Ushbu metod grammatika qoidalarini o'rganish va matnlarni tarjima qilishga asoslanadi. Mazkur metod uzoq yillar davomida xorijiy tillarni o'qitishda keng qo'llanilgan bo'lib, asosan yozma nutq va grammatik bilimlarni rivojlantirishga xizmat qilgan (Richards & Rodgers, 2001). Grammar Translation Method yordamida o'quvchilar grammatik qoidalarini chuqur o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Biroq ushbu metodning asosiy kamchiligi shundaki, u o'quvchilarning og'zaki nutq ko'nikmalarini yetarli darajada rivojlantirmaydi.

Keyinchalik Audio-Lingual Method shakllandi. Ushbu metod tinglash va takrorlash asosida til o'rganishga qaratilgan bo'lib, talaffuz va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Mazkur metodda dialoglar va takroriy mashqlardan keng foydalaniladi. Til birliklarini avtomatik tarzda o'zlashtirish ushbu metodning asosiy maqsadi hisoblanadi. Biroq vaqt o'tishi bilan ushbu yondashuvning ham ayrim cheklangan jihatlari mavjudligi aniqlandi.

Hozirgi zamonaviy ta'lim tizimida Communicative Language Teaching (CLT) metodi eng samarali metodlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu metodning asosiy maqsadi o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdan iboratdir (Hymes, 1972). CLT yondashuvida til grammatik qoidalar yig'indisi sifatida emas, balki muloqot vositasi sifatida qaraladi. Dars jarayonida real hayotiy vaziyatlardan foydalanish, dialoglar tashkil etish va o'quvchilarni faol muloqotga jalb qilish muhim o'rin tutadi.

Communicative Language Teaching metodi o'quvchilarning speaking, listening, reading va writing ko'nikmalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu metod orqali talabalar erkin fikr bildirish, savol-javob qilish va muloqot jarayonida faol qatnashish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Harmer (2007) ta'kidlashicha, kommunikativ metod o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini oshiradi va amaliy til kompetensiyasini shakllantiradi.

Bundan tashqari, zamonaviy metodikada learner-centered approach, ya'ni o'quvchi markazidagi ta'lim yondashuvi ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvga ko'ra, o'qituvchi asosiy ma'lumot beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi va tashkil etuvchi vazifasini bajaradi. O'quvchilar esa dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi.

Bugungi kunda xorijiy tillarni o'qitishda metodik yondashuvlarni to'g'ri tanlash ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy metodlar

¹⁵⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-sonli "Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. Lex.uz.

o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, kommunikativ qobiliyatini va ijodkorligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Task-Based va Project-Based yondashuvlar: Hozirgi zamonaviy ta'lim tizimida xorijiy tillarni o'qitishda innovatsion metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, Task-Based Learning (TBL) va Project-Based Learning (PBL) yondashuvlari o'quvchilarning amaliy faoliyat orqali bilim olishiga xizmat qiluvchi samarali metodlardan biri sifatida keng qo'llanilmoqda. Ushbu metodlar an'anaviy nazariy ta'limdan farqli ravishda o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Task-Based Learning metodining asosiy mohiyati o'quvchilarga real hayotiy vazifalarni bajarish orqali tilni o'rgatishdan iborat. Ushbu metodda grammatika yoki qoidalarni yodlash emas, balki amaliy topshiriqlarni bajarish jarayonida til birliklarini tabiiy ravishda o'zlashtirish muhim hisoblanadi. Nunan (2004) fikriga ko'ra, TBL metodida o'quvchilar turli kommunikativ vazifalarni bajarish orqali til ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Task-Based Learning metodida o'quvchilar dialog tuzish, muammoli vaziyatlarni hal qilish, taqdimot qilish yoki guruh bo'lib muhokama olib borish kabi vazifalarni bajaradilar. Ushbu jarayon o'quvchilarning speaking va listening ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, talabalar mustaqil qaror qabul qilish va jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini ham shakllantiradilar.

Task-Based yondashuvning yana bir muhim jihati shundaki, u o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi. O'quvchilar topshiriqlarni bajarish jarayonida o'z fikrlarini erkin ifoda etishga harakat qiladilar. Bu esa ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Project-Based Learning (PBL) metodi ham xorijiy tillarni o'qitishda keng qo'llanilmoqda. Ushbu metod loyihalar asosida ta'lim berishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarning uzoq muddatli mustaqil faoliyatini tashkil etishga xizmat qiladi. Thomas (2000) ta'kidlashicha, PBL metodida o'quvchilar muayyan loyiha ustida ishlash orqali bilim va ko'nikmalarni amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Project-Based Learning metodida talabalar taqdimotlar tayyorlash, tadqiqot olib borish, intervyular tashkil qilish va turli ijodiy loyihalarni amalga oshirish bilan shug'ullanadilar. Ushbu metod o'quvchilarning ijodkorligini, tanqidiy fikrlash qobiliyatini va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantiradi.

PBL metodining yana bir afzalligi shundaki, u o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishiga yordam beradi. O'quvchilar ma'lumot izlash, tahlil qilish va xulosalar chiqarish jarayonida faol ishtirok etadilar. Bu esa ularning ilmiy va amaliy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, Task-Based Learning va Project-Based Learning metodlari xorijiy tillarni o'qitishda zamonaviy va samarali yondashuvlar sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu metodlar o'quvchilarning nafaqat til ko'nikmalarini, balki mustaqil fikrlash, hamkorlik va ijodiy faoliyat ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Innovatsion texnologiyalar: Zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalardan foydalanish xorijiy tillarni o'qitish samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim jarayonini yangi bosqichga olib chiqdi va o'quvchilarga keng imkoniyatlar yaratdi. Multimedia vositalari, onlayn platformalar, mobil ilovalar va sun'iy intellekt texnologiyalari xorijiy tillarni o'qitishda samarali vosita sifatida qo'llanilmoqda.

Innovatsion texnologiyalarning asosiy afzalliklaridan biri ta'lim jarayonini interaktiv va qiziqarli tashkil etish imkoniyatidir. Video, audio, animatsiya va grafik materiallardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi hamda ma'lumotlarni tezroq o'zlashtirishga yordam beradi. Chapelle (2001) ta'kidlashicha, kompyuter texnologiyalaridan foydalanish til o'rganish jarayonini samaraliroq tashkil etishga xizmat qiladi.

Hozirgi kunda Duolingo, Quizlet, Kahoot va Google Classroom kabi platformalar xorijiy tillarni o'rganishda keng qo'llanilmoqda. Ushbu platformalar o'quvchilarga mustaqil ravishda bilim olish, lug'at boyligini oshirish va grammatika mashqlarini bajarish imkonini beradi. Ayniqsa, mobil ilovalarning mavjudligi o'quvchilarga istalgan joy va vaqtda til o'rganish imkoniyatini yaratmoqda.

Onlayn ta'lim platformalari masofaviy ta'lim tizimini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Zoom, Microsoft Teams va Google Meet kabi platformalar orqali virtual darslarni tashkil etish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu esa pandemiya davrida ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etdi.

Innovatsion texnologiyalarning yana bir muhim yo'nalishi sun'iy intellekt asosidagi tizimlardan foydalanishdir. AI texnologiyalari talaffuzdagi xatolarni aniqlash, yozma nutqni tekshirish va individual tavsiyalar berish imkoniyatiga ega. Godwin-Jones (2019) fikriga ko'ra, sun'iy intellekt texnologiyalari o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ta'limni tashkil etishga yordam beradi.

Shuningdek, multimedia vositalari listening va speaking ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Audio materiallar talaffuzni yaxshilashga yordam bersa, videodarslar real kommunikativ vaziyatlarni tushunishga xizmat qiladi.

Innovatsion texnologiyalar o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishiga ham katta imkoniyat yaratadi. Elektron kutubxonalar, onlayn kurslar va raqamli resurslar yordamida o'quvchilar qo'shimcha bilimlarni mustaqil ravishda egallashlari mumkin.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion texnologiyalar xorijiy tillarni o'qitishda ta'lim samaradorligini oshirish, o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytirish va zamonaviy ta'lim muhitini yaratishda muhim vosita hisoblanadi.

Interaktiv metodlar: Xorijiy tillarni o'qitishda interaktiv metodlardan foydalanish zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Interaktiv metodlar o'quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga undaydi hamda ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu metodlar yordamida dars jarayoni jonli, qiziqarli va samarali tashkil etiladi.

Interaktiv metodlarning asosiy maqsadi o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, muloqot qilish ko'nikmalarini va ijodkorligini rivojlantirishdan iborat. Zamonaviy pedagogikada role play, debate, brainstorming, case study va group work kabi metodlar keng qo'llaniladi.

Role play metodida o'quvchilar turli hayotiy vaziyatlarni sahnalashtiradilar. Masalan, do'konda xarid qilish, mehmonxonada suhbatlashish yoki intervyu jarayonini namoyish qilish orqali talabalar real kommunikativ vaziyatlarda til birliklaridan foydalanishni o'rganadilar. Ushbu metod speaking ko'nikmasini rivojlantirishda juda samarali hisoblanadi. Brown (2001) ta'kidlashicha, interaktiv metodlar o'quvchilarning listening va speaking ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, xorijiy tillarni o'qitishda zamonaviy metodika va innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish ta'lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Kommunikativ, interaktiv hamda task-based yondashuvlar o'quvchilarning amaliy til ko'nikmalarini rivojlantirib, ularning erkin muloqot qilish qobiliyatini shakllantiradi.

Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimedia vositalari va raqamli platformalar ta'lim jarayonini yanada qulay, qiziqarli va samarali qiladi. Bu esa o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi hamda ularning motivatsiyasini oshiradi.

O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'qitishni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati, xususan Prezident qarorlari asosida amalga oshirilayotgan islohotlar ushbu sohani yangi bosqichga olib chiqmoqda. Kelajakda innovatsion texnologiyalarni yanada keng joriy etish xorijiy tillarni o'qitish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-sonli "Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori // Lex.uz.
2. Richards, J. C., Rodgers, T. S. (2001). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press.
3. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching. Pearson Longman.
4. Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. University of Pennsylvania Press.
5. Nunan, D. (2004). Task-Based Language Teaching. Cambridge University Press.
6. Thomas, J. W. (2000). A Review of Research on Project-Based Learning. Autodesk Foundation.
7. Chapelle, C. A. (2001). Computer Applications in Second Language Acquisition. Cambridge University Press.
8. Godwin-Jones, R. (2019). Emerging Technologies: Autonomous Language Learning. Language Learning & Technology Journal.
9. Brown, H. D. (2001). Teaching by Principles. Longman.